

Лавренюк В. В.
здобувач III курсу спеціальності 031 Релігієзнавство
третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти
Житомирський державний університет імені Івана Франка
м. Житомир, Україна

СОТЕРІОЛОГІЧНЕ ВЧЕННЯ ЖАНА КАЛЬВІНА

Кальвіністська теологія пройшла досить довгий шлях трансформацій та розвитку концепцій догматики. До першої генерації богословів-реформаторів можна віднести Ульріха Цвінглі, Мартіна Буцера, Вольфганга Капіто, Джона Еколампадіуса й Гійома Фареля. Кожен із них, маючи зовсім різну академічну освіту, у своїх роботах прийшли до однакових ідей та ключових тем реформаторського богослов'я. Варто виділити, що особливу увагу вони привертали Священному Писанню як доміантному джерелу авторитету у всіх теологічних питаннях. Також, Святе Писання богослови-реформатори у своїх працях розглядали як єдине ціле. Це у свою чергу призвело до того, що Таїнство Хрещення та Таїнство Євхаристії стали вважатися єдиними видимими знаками сходження Божої Благодаті на вірянина. Іншою проблемою, у якій реформатори мали спільну думку, являлося заперечення Реальної присутності Ісуса Христа під час Таїнства Євхаристії. Кожен із них у своїх працях пропагував сотеріологічні концепції, за якими спасіння можливе лише за Благодаттю Божою, а також вчення про «призначення до спасіння», тобто, про обраність певних людей до спасінням Богом та навпаки. Великий реформатор Мартін Лютер та його ідейний наступник Філіпп Меланхтон мали величезний ідейний вплив на цих реформаторів-богословів, а також на їх послідовників. Сотеріологічна концепція «виправдання лише вірою», більше відома як *sola fide* [1], являє собою безпосередній спадок із теологічних здобутків Мартіна Лютера.

В подальшому ідейними наступниками, або, так би мовити, другою генерацією богословів-реформаторів вважають таких відомих богословів як Жан Кальвін, Генріх Буллінгер, Вольфганг Мускулус, Петр Мартір Вермільї й Андреас Гіперіус (Гіперій). Теологічна праця Жана Кальвіна під назвою «Настанови у християнській вірі», що була написана між 1536 та 1539 роками, отримала величезну популярність та стала однією з найвпливовіших книг тієї епохи. Вже до середини XVI століття наявні теологічні концепції були об'єднані в єдине ціле, у одне послідовне у свої ідеях віровчення, яке в майбутньому визначить всю суть реформаторського вчення. *Consensus Tigurinus* або Цюріхський Консенсус 1549 року, документ, що мав на меті об'єднати протестантів у питаннях доктрин про Таїнства, став важливим кроком у розвитку теологічних догматів віровчення. Завдяки йому відбулося об'єднання на ідейному рівні

меморіалістичного богослов'я Ульріха Цвінглі та Генріха Булінгера, за яким Таїнство – лише нагадування вірянам про жертвну смерть Ісуса Христа на хресті, з сотеріологічною концепцією Жана Кальвіна, де Таїнство являє собою спосіб отримання благодаті с фактичною присутністю Ісуса Христа духовно, а не фізично, як в католицькій доктрині. Отже, підписання даного теологічного документу призвело до того, що ранньореформаторське богослов'я стає цілісним у своїх доктринальних ідеях попри всю різноплановість деяких концепцій, а також надає розвитку віровчення стабільність, що позитивно впливає на розповсюдження його по всій Європі. У свою чергу, це позитивно відрізняє Кальвінізм від Лютеранства, яке страждало від постійних теологічних суперечок, що не вщухали аж до підписання «Формули Злагоди» у 1579 році.

Прихильники Реформаторського богослов'я, як вже зазначалося, дотримуються думки, що єдиним джерелом інформації про Бога та Його сутність може бути лише Боже Слово. Віряни абсолютно нічого не можуть знати про Бога, крім того, що сам Бог дає людству через Одкровення. Будь-які суперечки про будь-що, що не було відкрито або пояснено Богом через Своє Слово, не є виправданим в Його очах. Знання про Бога та Його сутність, якими володіє людство, кардинально відрізняється від уявлення, яке вони мають про будь-що інше. Це пов'язано з тим, що Бог є безкінечним, вічним, а людина – обмежена у своєму пізнанні та існуванні, тому просто не здатна зрозуміти безкінечність буття. Хоч і знання, яке Бог відкриває людству, ніколи не може бути неправильним або помилковим, але й, також, воно ніколи не буває всеосяжним.

Попри досить складний шлях розвитку та трансформацій реформаторська традиція у свої більшості так і не змінила середньовічного консенсусу у питаннях вчення про сутність Бога. В загальній більшості сутність Бога описується трьома основними характеристиками, а саме вічний, безкінечний та незмінний. Богослови, що належать до Реформаторської традиції, вважають, що замість того, щоб розглядати Бога відштовхуючись від Його атрибутів, характеристик та здатності робити все, що Йому захочеться, доктринальне вчення про Бога повинно ґрунтуватися на Його справах в людській історії, способу життя з людьми та здатності наділяти їх різними благодатями. Також, варто відмітити, що реформаторські богослови середньовічні традиції у питаннях, що відносяться до вчення про Трійцю, догматична база якого опирається на Перші Церковні Собори в Нікеї та Халкідоні. За цим вченням Бог утверджується як єдиний Бог в трьох іпостасях: Батько, Син та Святий Дух. Бог-Син (Ісус Христос) вважається навічно народженим від Бога-Батька та Бога-Святого Духу, що є вічним атрибутом Бога-Батька та Бога-Сина.

Якщо поглянути на дане віровчення у христологічному аспекті, то реформаторські богослови дотримуються історично утвердженого догмату про те, що Ісус Христос являє собою єдину вічну особу, яка має як божественну, так і людську природу. Прихильники реформаторської традиції вважають, що Ісус Христос став людиною для того, щоб людство мало змогу врятуватися. Цікаво, що людська природа Христа була одним із головних конфронтаційних догматів у суперечках між реформаторською та лютеранською христологіями. Відштовхуючись від утвердженої віри в те, що людська природа є обмеженою, що у свою чергу призводить до нездатності людини досягнути безкінечну божественність, реформаторські богослови приходять висновку, що людське тіло Ісуса Христа просто не здатне знаходитися в кількох місцях одночасно. У свою чергу прибічники Лютеранства вірять у те, що Христос фізично присутній під час Таїнства Євхаристії, а з цього випливає, що Ісус Христос фізично присутній в багатьох місцях одночасно [2, с. 312 – 313].

Жан Кальвін вважав, що викупну роль Ісуса Христа варто характеризувати з точки зору Його трьох звань: пророка, священника та царя. Ісус Христос являється пророком так як навчає людство істинному вченню; священником через те, що став заступником вірян перед Богом та приніс себе в жертву за наші гріхи; царем, бо управляє Церквою та бореться за вірян від її імені. Сама ж викупна смерть Ісуса Христа на хресті являє собою жертвовну плату за гріх. Тобто, Ісус Христос помер замість вірян, які вважаються праведними в результаті такої жертвовної уплати.

Фундаментом сотеріологічної концепції кальвінізму можна вважати п'ять позитивних тверджень з суперечливих питань догматики, або як їх ще називають – TULIP («тюльпан»), підґрунтя яких було сформовано Кальвіном, а кінцево затверджено ортодоксальними кальвіністами вже після його смерті. До даних принципів входить: Total depravity - повна гріховність людини; Unconditional election – безумовне обрання на спасіння людини Богом; Limited atonement - обмежене врятування Христом лише обраних; Irresistible grace – незаперечне наділення людини благодаттю для спасіння назавжди; Perseverance of the saints – обраність на спасіння не можливо втратити. Дані принципи залишаються основоположними для протестантської течії і до нашого часу [3, с. 221].

В християнській догматичній традиції людство було створено за подобою Бога, але зіпсоване гріхом, що у свою чергу робить їх неідеальними та егоїстичними. Представники реформаторської традиції в даному питанні являються прихильниками Святого Августина. Отець Церкви вважав, що зісутність людської природи обумовлена гріхом Адама та Єви, що в подальшому стане концепцією «першородного гріха». Хоча й інші ранні християнські богослови вважали, що через першородний гріх людство успадкувало проблеми фізичної смертності, моральної слабкості

та схильності до гріховності, Святий Августин став першим автором, який вважав, що до цього переліку варто додати концепцію «успадкованої вини» (reatus) від Адама. Згідно з даною концепцією кожний новонароджений вже являється проклятим на гріховність, а людство позбавлено будь-якої змоги відповідати Богу. Реформаторські богослови особливо виділяють той факт, що таким чином ця гріховність впливає на всю людську природу, включаючи і її волю.

Сам Жан Кальвін вважав першородний гріх спадковою зіпсутістю людської природи та всієї душі. Люди настільки зіпсуті даним гріхом, що все, про що вони думають або роблять, являється злом. Але такий розбещений стан кожної людини являється не результатом гріхів, які чинить вірянин протягом свого життя, а є результатом осквернення першородним гріхом ще до народження. Таким чином, люди справедливо осуджені на страждання, так як їх зіпсутість невинна Богу.

Хоча й людство продовжує нести Божий образ та може робити справи, які можна зарахувати до благочестивих, але гріховна сутність впливає на всю людську природу та вчинки, роблячи їх недостойними Бога. Людина, яка скоїла гріх, була до нього передвизначена і таким чином, незалежно від її вчинків та способу життя, вона потрапить в Рай чи Пекло, залежно від Божого вердикту.

Отже, центральними стовпами сотеріологічної доктрини кальвінізму, або реформаторського богослов'я, є концепції «виправдання вірою», «передвизначення до спасіння» та «подвійного передвизначення». Вони були сформовані Жаном Кальвіном на основі тогочасних сотеріологічних ідей Мартіна Лютера та творів Отців Церкви. Найперший виклад своїх сотеріологічних доктрин женевським реформатором було здійснено у праці «Настанови у християнській вірі», яка стала фундаментом для формування теології кальвіністської протестантської течії.

Література:

1. Lutheran Church-Missouri Synod. URL: <https://lutheranreformation.org/theology/sola-fide/> (дата звернення: 14.09.2023).
2. Соколовський О. Л. Христологія: еволюція доктрини: Монографія. Житомир: Вид-во Євенок О. О., 2018. 472 с.
3. Докаш В. І. Кінець світу: еволюція протестантської інтерпретації: Монографія. Київ-Чернівці: Книги – XXI, 2007. 544 с.